

הדרן עלך

ר' אליהו באור (הגשמי, ערך הדרי)

נוהגין לכתוב בגמרא בסוף כל פרק הדרן עלך, פירוש חזור בד.

ר' אהרן ב"ר אלבא

(אבי אהרן) מפראג, בספרו הגי' ספר זכרון ש"ס

ר' שמואל צבי שיק

(בספרו מקור מפיא)

על ידי שאנו עוסקים בתלמוד להבין ולהשיג דבריהם על ידי זה אנו מכבדין את דברי התלמוד ונותנים לדבריהם יקר ופאר, ולכן אומרים בסיום "הדרן עלך" מסכת פלונית, על ידי שעסקנו באותה מסכתא זכינו להדר ולפאר בפאר והדר מסכתא זאת. ועל ידי שאנו עוסקים בתלמוד שמלמד אותנו חכמה ומוסר על ידי זה "הדרן עלך" רואים כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו. "דעתן עלך" מסכת פלונית, כל דעתינו היה תמיד להבין ולהשיג דברי המסכתא. "דעתך עלך" הדעות והמוסר הנמצא באותו מסכתא עשו רושם בלבינו, ובכל מעשי ידינו... ולכן אנו דבוקים בה' ובטוחים אנחנו ש"לא תתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי", שעל ידי התורה נזכה לחיי עולם הבא. ולכן אנו מתפללים שתהיה תורת ה' אומנותנו בעולם הזה שנזכה על ידה לחיי עולם הבא.

ולפי שהתלמוד אינו מהודר רק אצל ישראל, וכן ישראל אינם מהודרים לפני השם יתברך רק בשביל התורה שבעל פה, שהוא הסימן המובהק המבדיל בין ישראל לעמים... על כן אנו נוהגין לומר בכל סיום מסכתא "הדרן עלך והדרך עלך". וגם אין מי שנותן דעתו על התורה שבעל פה שלא תשתכח חס ושלום, רק אנו, וזהו "דעתך עלך". וכן התורה שבעל פה היא המגינה על ישראל, ולכך נקראת 'גמרא' שהוא ראשי תיבות של 'גבריאל מיכאל רפאל אוריאל', לומר כי העוסק בגמרא חונה מלאך ה' סביב לו להצילו, מימינו מיכאל, ומשמאלו גבריאל, ומלפניו אוריאל, ומאחוריו רפאל, ועל ראשו שכינת אל הבוחר בדברי חכמים. וזהו "דעתך עלך", כלומר השגחתך עלן. והואיל וישראל והתורה שבעל פה הן שני תאמי צבייה, ראוי ש"לא יתנשו זה מזה לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי". ולהיות שתלמוד אינו חביב ומהודר כל כך רק אצל בעלי התורה אבל לא אצל יושבי הקרנות, על כן אנו מודים "ששם חלקינו מיושבי בית המדרש ולא שם חלקנו מיושבי הקרנות".

סיום ומיד התחלה

ע"כ צ"ל י"ט ע"א

לוי ור' שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא. סליק ספרא. לוי אמר: לייתו לך משלי, ר' שמעון ברבי אמר: לייתו לך תילים...

מהרש"א (חידושי אגדות)

מדנקט לה בכי האי גוונא דסליק ספרא, נראה דאשמעינן שבשעה שמסיימין ספר אחד יש להתחיל ספר האחר כמו שאנו עושים בשמחת תורה.

האשכנזי (האבות סדר פרישית והפטרות א"כ שו"ט ואתעניו)

ברוב מקומות מתחילין בזה היום גם פרשת בראשית, להודיע שחביבה תורה לנו כדבר חדש ולא כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה.

המנהיג (ר' אברהם ב"ר אן היגי אונג)

ונהגו כל ישראל להתחיל היום בבראשית... ולפי שהיום יום שמחה אנו רוצים להשלים ולהתחיל להיות השכינה שורה עלינו, כי אין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך דברי שמחה...

ע"ע (ב"ק פ"ג ע"ג, ב"מ פ"א ע"א)

מתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה 'בראשית', שאין עומדין על הפרק, וכן בסיום התורה אין עומדים, כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג, לומר שכבר סיימו התורה, ומבטלין ח"ו מהתורה - לכן מתחילין מיד, וחוזרין לעסוק בתורה, לקרות מבראשית. ולזה ירמזו בני רב פפא בעשרה שמות אלו, נגד העשרה מאמרות שבהן נברא העולם, בשביל התורה הנקראת ראשית...